

Historien fra Janus Bendtsen om hans familie på Rosenvænge, Bedegadevej

Forældre: Hans Peter Bendtsen
Ane Margrethe Bendtsen

Børn: 1. Signe
2. Hans
3. Jørgen
4. Jens
5. Janus
6. Peter
7. Anine
8. Martin
9. Karoline

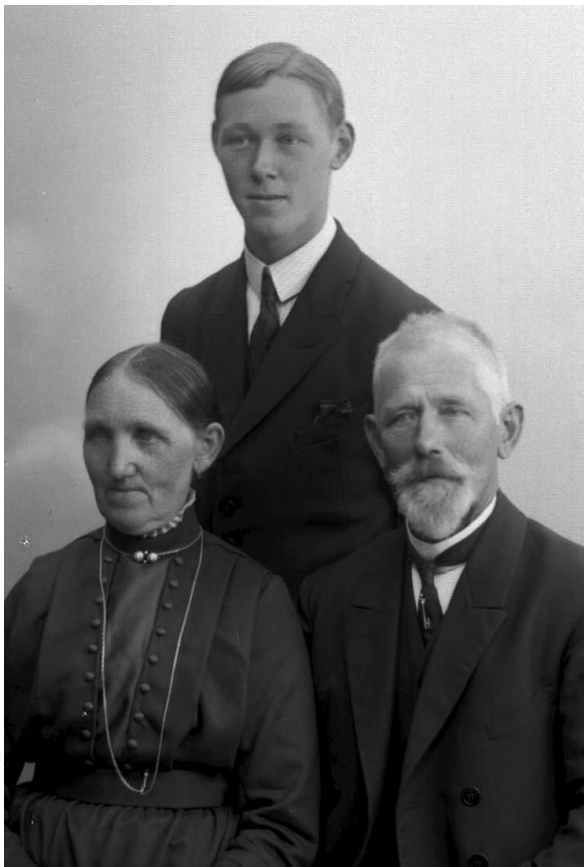
Niels K. Bendtsen fra Silkeborg søger sin familie og spørger om der mon er nogen tilbage på Bornholm, og det er der, Niels har nu kontakt til en fætter. Niels havde en onkel, Janus Bendtsen, der var telefon central bestyrer i Klemensker, og i dag er vi så heldige at vi har fået mange sider som Janus Bendtsen nedskrev i sin tid. Så snakken med Niels har nu givet gode historier til arkivet.

Beretningen ligger på Klemenskers Lokalhistoriske arkiv

Hilsen Hans

Artikel modtaget fra

Hans Aa. Jeppsen [hans@klem-lokalarkiv.dk] i 2006 og 2007

1924. Familien Bendtsen, Lisenlund i Klemensker. I centrum sønnen Hans Peter Bendtsen (f. 3/3 1907), moderen Juliane Martine f. Kofod og bestyrer af nordre telefoncentral Janus Andreas Bendtsen. Tilhører Bornholms Ø-arkiv.

Min fader Hans Peter Bendtsen var født i Klemensker den 10. marts 1833, var gift med en datter fra St. Krashavegård, Ane Margrethe født Dalby, født den 7. november 1840. Min fader var udgået fra et lille landbrug og lærte i sine unge år møbelsnedkerhåndværket i Rønne. Fader var en i den tid mest dygtigste snedker, efter udstået lære påbegyndte han selv en forretning i Klemensker, noget af det første arbejde han fik var på St. Krashavegård, her gik den unge pige hjemme, der blev hans hustru, fader købte en lille gammel ejendom ved Bedegademosen med tilliggende 6 td. ld. Jord, det nu såkaldte Rosenvænge.

Her levede og virkede de sammen og fik snart en stor børneflokk på i alt 9 stk. fader stod på sit værksted fra morgen til aften, imedens moder passede køerne og huset. Imellem børnenes alder lå ca. 2 år, af disse blev de 6 født i det stuehus de nu beboede, de 3 sidste i en ny stuelænge som blev opført 1869-70. At vintrene i den tid var hårde og strenge talte min fader og moder ofte om, således vinteren 1867, det år jeg som skriver dette blev født (derom senere). Men vintrene derefter var ikke mindre blide.

Efteråret 1868-69 satte ind med hårde østlige og nordøstlige storme, og mangen en stolt sømand led skibsbrud og strandede på østkysten på klipperne mellem Tejn og Allinge. Her lukkede adskillige af de brave sømænd deres øjne, og skibene med deres ladning blev almindelige vrag, vis skibsskrog og ladning blev solgt ved aktioner, adskillige af disse skrogladninger bestod af planker, tømmer og brædder. Her ved disse aktioner mødte fader, der godt kendte til hvad træ var og købte træ til opførelse af et nyt stuehus. Træet kom fra tømmerne og var af god kvalitet, og blev bortsolgt til en i den tid meget billig pris, således at fader ikke nøjedes med at købe til bygningen men også til lager til senere forbrug. Efter at fader havde fået det meget tømmer og træ hjem, gik han nu i gang med at bygge. I efteråret 69 havde han nogle mænd til hjælp med at bryde og kløve sten op af jorden til fundamenter, under dette arbejde pådrog fader sig en sygdom som han aldrig forvandt, idet han ved at komme i klemme mellem 2 stene, nede i kulen der var gravet ved siden af, måtte overanstrenge sig med at løfte en stor blok, således at han kom fri, dette gjorde at han pådrog sig en nyresygdom, med nyregrus og måtte den vinter stadig søge læge. Ihærdig som fader var tog han skønt ikke rask, da foråret kom med at arbejde, murerne kom og lagde grund, og en tømmer med hans medhjælper arbejdede sammen og fik i løbet af foråret rejst tømmeret til et 7 fag stuehus, 13 alen bred, en i den tid smukt og storslået stuehus, og samtidigt blev der bygget en vestre længe. I efteråret 1870 flyttedes ind fra det gamle til det nye, nu blev det gamle stuehus oprettet til stalde til køer og svin, lo og sædlade og i den vestre nye bygning, blev bryggershus med bagerovn og snedkerværksted indrettet, en lille pæn gårdsplads med et brædtvæggered mod øst, dette blev i 1888 da det var forældet afløst med en grundmuret længe med indkørselsport, en passende stor have blev anlagt i syd for stuehuset

ned mod vejen, men arbejdes skulle der, af børnene var nu højst 3 konfirmerede og en søn død Fader der ikke var så rask mere til at anstrenge sig skønt han dog stod på sit værksted, men med lettere arbejde, anlagde nu et større biavl til det mindre han i forvejen havde. Biavlen var dengang i de såkaldte halmkuber, i løbet af ganske kort tid havde fader godt 60 sådanne bifamilier i sin have stående, i sandheden en lille by med mange indbyggere.

Fader var i den tid Bornholms største biavler, og var viden om kendt for sit biavl, i den samme tid påbegyndte fader at fabrikere huse til bierne, eller stader som de kaldes, på dette område var han foregangsmand nu var forandringen den, at mens bierne en kube selv skulle bygge voks, var staderne indrettede med bevægelige rammer, hvor man indsatte voks (kunsttavler). Bierne havde nu kun at udtrække de anviste celler hvilke de gør på en forbavsende kort tid, og på den måde kan de formå at indsamle så meget mere honning, en rigtig kraftig familie kan i et godt honning år præstere 100 pund honning og derover, samtidig forarbejdede fader en maskine (en udslynger) til at udslynge honningen af tavlerne, og tavlerne der på den måde forbliver hele i rammen, gemmes og kan indhænges igen til at samle honning i, dette var et stort fremskridt som fader fik belønning af, dels ved opmuntring af en præmie der blev ham tildelt fra det kongelige danske husholdnings selskab, med 15 rigsdaler 3 år i træk, og for det andet blev honningudbyttet næsten det dobbelte fra før, og honningen renere og bedre, end ved den gamle metode med at presse den ud med to stokke af en hassel hvortil der krævedes 2 mand, nu med maskinen er det en leg der går hurtig og kan udføres af en mand. Ja dette var for fader en god biindtægt, trods honningens billighed, men for os drenge var det ikke altid så morsomt med de bier. Fader der altid stod på sit værksted, var en der absolut fordrede, at hvad han sagde det skulle høres og gøres, om sommeren i biernes sværmetid måtte vi således skiftes til at passe på når bierne sværmede for da at meddele fader det, hvilket næsten var en daglig begivenhed når vejret var med solskin og varme, og det skete også at flere familier sværmede på en gang således husker jeg at der en gang var 7 familier der væltede ud på en gang og alle sværmene gik sammen på et sted, dette var for os drenge langt fra morsomt, fader var ivrig, et stort lagen blev lagt ud på græsplænen og bierne blev fra træet samlede ned på lagenet, mens vi drenge lå ved

siden af for at passe på at se dronningerne der jo er kendelige nok, men iblandt så mange bier var det ingenlunde nogen let opgave. Når vi fik øje på en skulle vi være flinke og fange den og sætte den i en æske for så at finde flere, fader havde imidlertid alle bierne fra træet, vi havde flere lagen, vi søgte og fandt 6 dronninger, der var utvivlsomt måske 6 foruden da der var nogle andre sværme iblandt som ofte kan have flere dronninger med dem, men nu tog fader dronningen og satte i kuben og lod en mængde bier løbe til, til der var en passende stor familie, disse blev holdt i en kasse eller stude, for så at få de næste på samme måde og således blev der af de 7 sværme, 6 familier på stader, sværmene kom alle fra kuber, det siger sig selv at vi fik adskillige stik eller brod, det var ikke behageligt men tænke på at løbe fra det, kunne ikke nytte os noget, thi da var fader der, hvilket ikke gjorde sagen bedre. Det var ikke så sjældent at 2 af 3 familier sværmede ud på en gang, var disse små, fik de lov at blive sammen men at vi drenge lærte at omgås bierne og deres natur samt hvorledes de skulle passes det siger sig selv og det har nu et par brødre og en søster haft gavn og glæde af nu siden. Bierne er dyr som vi nødtigt vil undvære.

Moder var sin mand en god medhjælper og os børn en god moder, nu var børnene vokset til så de kunne hjælpe deres moder, og foruden sin husgerning havde hun fået en brødhandel bestående af rug og hvede brød samt småkager og bolcher, mælk og mel og gryn samt gær, og købte æg som almindelig blev betalt med 1 øre over prisen, æggene var til en svigersøn som preservede dem for senere for senere når prisen hævede solgte dem. Det var ikke nogen ringe handel moder drev ved siden af sin husholdning, denne handel drev hun i 28 år, men efter den tid var der dog nok for hende at udrette, moder kartede og spandt alt det uldgarn der skulle bruge, ja end også hør og lin til linned, det var ikke ringe mængder der skulle til, til så mange og der blev lagt en del hen i skufferne til børnenes fremtid. Moder var ihærdig tidlig op om morgenen og om aftenen når hun fik børnene i seng, da satte hun sig ved sin spinderok. Arbejdet gik for hende altid med godt humør, og om sommeren når hun kunne få en time til overs fra indendørs, da ud i haven og lugede, skuflede og rev stierne. Haven var altid velholdt og var en stor prydding for hjemmet. Fader interesserede sig også meget for den han podede således de fleste frugttræ i den og

interesserede sig særlig med at okulere roser derfor var der også en stor mængde forskellige sorter i alle mulige farver.

Navnet Rosenvænget, kom af den rosenhave der var bleven til ved hans arbejde.

Nu var børnene for længst konfirmerede. Fader sad for det meste om vinteren i stuen og røg på sin pibe, og moder der nu også følte til sig kunne ikke sådan magte mere skønt hun passede den daglige gerning endnu i nogle år, men handelen var nedlagt, og børnene var kommen ud i verden, dog var de aldrig alene idet de, når den sidste af os skulle ud, da var jeg som skriver dette udlært og kunne være hjemme, og en søster var også udlært og var hjemme og af den grund kunne fader og moder endnu drive ejendommen og i de senere år havde de også en dreng som var huslig og kunne moder til hånde med alt muligt så som med at hente brænde og vand, ja også vaske gulv og gå ærinder, og passe køerne og holde rent hos dem og hønsene. Denne dreng var en rigtig knop til at være på, ja for fader og moder, langt bedre end mangan pige ville være det, dette gjorde at fader og moder kunne holde ejendommen så længe som de gjorde. I økonomisk henseende havde de det godt, de kendte godt til fattigdom skønt de ikke selv var de der havde savnet noget, men igennem deres brødhandel var der adskillige mennesker, der var så fattige at de ikke havde penge til brødet, værst var det gerne om vinteren, fader sagde aldrig nej til nogen når de kom, men hvor det var ganske håbløs at få pengene, gjorde han altid udvej for vedkommende, med deres viden, ved at han gik til præsten der var formand for sognet fri fattigkasse, for på den måde at få hjælp, ikke alene til brødet, men også til kul. Medens der var andre fattige, som ikke kunne betale brødet men satte en ære i selv at kunne tjene til det, og som havde en vilje til at når sommeren kom, da at ville betale vinterens gæld, og på den måde fik alle deres kunder det daglige brød både vinter og sommer.

Min fader og moder havde altid en stor omsorg for deres børn. Fader der aldrig havde tjent som tyende, ville nødig at børnene skulle det, men hjælp dem hver især så vidt muligt i en lære, hvilket på den tid, når pladsen til en af os var aftalt, ikke som nu kostede noget, men læretiden var gratis med 4 a 5 år efter aftale. Fader og moder skulle underholde med klæder og vask. Den dyreste af os var vistnok den næstældste.

Den ældste af mine søskende var en datter. Hun kom straks efter sin konfirmation ud til kaptajn Ipsen Landsdommeregård for at gå fru til hånde i husholdningen, og for at sætte sig ind i husholdning, og kom siden i lære med at væve, dette med at væve blev dog kun til eget brug, da Signe som hun hed efter læretid kom hjem og virkede i hjemmet, blev forlovet og siden gift i en ung alder med Nikolaj Riis, Bollers, eneste barn efter Jens Jørgensen Riis. Til denne ejendom er avl til 2 heste og 5 a 6 køer, foruden nogen skov. Ejendommen var gældfri og endda lidt tilovers. Min søster kendte ikke til andet her end at gå og promenere, hendes mand gjorde alt muligt for hende, han var ihærdig og stræbsom, og var altid i godt humør. Også han skaffede sig en biindtægt, idet han ved at se sin svigerfaders biavl, fattede lyst til også at have bier, og drev det op til at blive stort, og her i den lune have høstede han i hundrede af pund honning årlig, men havde også godt 20 familier. Han tog eksemplet efter sin svigerfader og lavede selv bistaderne og rammerne, men disse var ikke gjort af nogen snedker kunne man se, klodsede og skæve og kluntede på alle måder, tog disse stader sig ikke pænt ud i nogen have, men han havde en god indtægtskilde igennem sin biavl. Svoger Nikolaj Riis døde i en meget ung alder, efterladende sig sin hustru og en datter, og sin moder. Datteren var konfirmeret, men enken, der ikke før havde bestilt noget, brød sig ikke nu om at tage fat, hvilket jo ikke havde været så let for hende, da hun i så fald skulle have en bestyrer, hun besluttede sig til at sælge ejendommen, hvilket snart lykkedes hende, for så at flytte til Rønne, for at leve som rentier, hvor hun boede i godt 30 år. I 1935 solgte hun og flyttede tilbage til Klemensker stations by, hvor hun, som nu er 77 år, lever sammen med sin ugifte datter, Ingeborg, der også er svagelig, men i økonomisk henseende har det godt.

Min broder Hans, den næstældste, som altid var en svagelig dreng, men meget godt begavet, fik straks efter sin konfirmation plads på byfoged kontoret i Rønne hos byfoged Olevarius, hvor han var i nogle år, og kom derefter ind på amtskontoret til amtsforvalter Jensen, men efter Jensens forflyttelse fra Bornholms til Københavns amtsstue, besluttede Hans sig til at studere jura, og kom ind på universitetet, for efter at have taget eksamen, atter at fortsætte som fuldmægtig hos

amtsforvalter Jensen, og efter Jensens død, fortsatte han på samme sted hos Jagd, der var Jensens efterfølger. Jagd der tillige var kaptajn ved fodfolket, var en ivrig konservativ mand, der havde sæde i rigsdagen, og var med til i provisorium tiden at få det store befæstningsanlæg lagt om København, og hvortil han selv ofrede store summer. Jagd havde mange børn, mest piger. En af disse hed Nelly, en ung og smuk, livlig pige, der også sad i et kontor ved siden af på amtsstuen, med kun en dør imellem Hans og hende, og dette med deres blikke til hinanden førte med sig at Hans og Nelly blev forlovede, ved hvilken lejlighed Hans af sin vordende svigerfader blev forfremmet til at være hans 1. fuldmægtig på amtsstuen, med tillæg af gratiale og snart efter bryllup. Der gik nu nogle år, og den store kaptajn og amtsforvalter døde, næsten som en fattig mand, der så at sige havde ofret sin formue til fædrelandets forsvar. Hans blev straks ved sin svigerfaders død konstitueret, men samtidigt var embedet i Stege på Møn ledigt, og dette embede havde Hans søgt, og blev omtrent på samme tid, udnævnt til amtsforvalter på Møn, hvilket embede han modtog, og passede til alles tilfredshed, hvorfor hans også blev udnævnt til dannebrogsmænd. Han røgtede sin gerning med kun en fuldmægtig. I deres ægteskab var 2 børn, en søn og en datter, disse studerede i København på universitetet, og deres moder Nelly, der ikke befandt sig så godt i Stege, på grund af de små forhold denne by bød, og borte fra deres gamle venner og den store adspredelse, altid ønskede sig tilbage til København, fik også sit ønske opfyldt. Hans lejede en lejlighed til hende og børnene, så disse nu spiste hjemme hos deres moder.

Hans der på den måde havde husbestyrerinde, havde måske ikke dyrere husholdning, ved det at børnene i modsat fald var henvist til at spise og bo på pensionat. Når undtaget de mange rejser imellem Stege og København, som næsten var hver søndag. Omsider måtte Hans på grund af aldersgrænsen søge sin afsked, og flyttede nu tilbage til København, her lejede han en lejlighed på Rådhuspladsen, og de spiste på pensionat. Børnene var nu færdige med deres studier. Sønnen blev ansat som kontorchef hos Berlinske og er gift, har børn og en god stilling. Datteren kom straks efter sine studier ind på et kontor i ministeriet, men er siden bleven gift med en kaptajn ved fodfolket.

Amtsforvalter Hans Bendtsen, der kun blev godt 71 år gammel døde i 1932 og efterlod sig sin hustru, der endnu lever og har det godt.

Den næste broder Jørgen, som i sin opvækst fil skyld for at være vanskelig at opdrage, meget stiv og stejl af sin natur som han var, lod fader og moder ham komme ud at tjene hos en bonde om sommeren for at vogte køer, og hjemme om vinteren for at gå i skole. Hensigten hermed var den at mine forældre troede, som han også gjorde, lære at agte og bøje sin vilje. Jørgen kom straks efter sin konfirmation i skomagerlære hos en landskomager, der drog omkring fra sted til sted. Efter 4 års læretid her, kom han ud til en skomager Hansen i Rønne, hvor han det første år stod i forbundt, hvorefter han samme sted arbejdede som svend i nogle år. Det rygtedes imidlertid hos de øvrige mestre i byen, at Hansen havde vistnok byens fineste og bedste svend i faget. Skomagermester Lund, Store Torvegade, der havde ry på sig for at være den bedste mester, og som havde byens fineste kunder, henvendte sig en dag til Jørgen og ville absolut have ham ind på sit værksted, Lund tilbød at han skulle få en højere ugeløn, end der dengang nogensinde havde blevet betalt noget sted. Lund havde til stadighed 4 a 5 mand på sit værksted, foruden et par lærlinge, Jørgen modtog tilbudet, og flyttede nu over til Lund, her arbejdede han 5 til 6 år, men nu syntes Jørgen det kunne være rart at få noget for sig selv, opsgav pladsen og flyttede til Klemensker for at påbegynde en forretning selv, han fik også arbejde så at han snart fik brug for en svend. Og hermed gik det, kunderne på landet trængte ikke så meget til det fine, som til det grove arbejde, så som vinter og plov støvler, og reparation af hesteseler, dette imponerede ham ikke så meget. I længere tid havde han haft lyst til at lære at fabrikere skomager værktøj, og han tog en rask beslutning, rejste til København og gennemgik et kursus, kom derefter hjem, og nu forsynede han de fleste mestre på Bornholm med deres værktøj, og leverede en mængde til en forretning i København til udsalg. Samtidig modtog han det bedste i skomager faget til forarbejdning ved sin svend.

I denne tid forlovede han sig med en husmands datter. Hendes forældre havde en ejendom med avl til 2 heste og nogle køer. Denne pige var en kraftig og stærk pige, der var vant til at tage fat på det grovere arbejde, og har været ham en god støtte, thi straks efter deres

bryllup købte Jørgen sig nu en lille ejendom ved Bedegademosen. Til denne ejendom, der allerede dengang var gammel men godt vedligeholdt, dog ikke just den bedste beliggenhed, hører foruden have et lille ½ td. land jord. Han arbejdede fremdeles med en svend, men indskrænkede arbejdet til det fineste og bedste, og ved siden af arbejdede han med sit værktøj, men også lysten til biavl var ham medfødt. Han begyndte med et par stader, men i løbet af kort tid havde han avanceret til at have godt 20 stader, hvilket avl han drev med held og indbragt gode indtægter. Jørgen havde allerede fra sin ungdom af, haft en stor lyst til blomster og grønsager. Medens han arbejdede i Rønne måtte han nøjes med blomster, dem havde han så mange af i sit 2 fags værelse han lejede, så at han havde hver en krog optaget, disse plejede han med stor kærlighed og omhu. Nu påbegyndte han her at anlægge sig et lille gartneri i grønsager og jordbær. Ved dette arbejde kom hans hustru til sit rette element, og var ham en vældig hjælp i arbejdet. Jorden egnede sig særlig godt til dette brug, og den blev henlagt med alle slags kål, særlig var hvid- og blomkål, også et større areal jordbær og agurker dyrkedes år efter år, frugterne her af blev sendt til hotellerne på nordlandet, Allinge og Sandvig, der var modtagere af alt det de kunne frembringe, og disse varer der skulle sendes, blev daglig af hustruen bragt op til Klemens station, for derfra med bane at nå frem til modtagerne. En stor fordel var det for dem at jorden grænsede op til mosen, thi i de tørre somre, kunne det knibe for planterne at trives, skønt der daglig vandedes, men Jørgen lod nu anlægge rør langs ad jorden ned til mosen, og ved mosen en pumpe så at vandet blev trykket op gennem rørene og kunde oversprøjte hele arealet. Dette anlæg, der kostede store penge, men som forrentede sig, og gav afdrag, var en stor lettelse i arbejdet og gav synlige resultater. I den samme tid fik han pladsen som distriktsforstander i nordre herred for husmændenes brandkasse, hvilken post der vistnok androg cirka 16.00 Kr. årlig, men også var forbundet med et stort arbejde. Nu lod Jørgen skomagerprofessionen fare, og beskæftigede sig udelukkende med sit gartneri, biavl og brandkassen. Dette arbejde gav dem en pæn årlig indtægt, således at der årlig blev lagt sum til sum i bank og sparekasse. Da Jørgen var bleven 70 år frasagde han sig brandkassen, og hvad gartneriet angår er det også nu for det meste nedlagt, hvorimod han endnu sysler med sine bier, som han til sidst vil blive

tvungen til at opgive. Ja nu er de gamle de 2 og kan se tilbage på gode og mange arbejdsdage, og i økonomisk henseende uden bekymring for udkommet. I ægteskabet er en søn som er født den 29. februar i skudåret 1904. Efter sin konfirmation kom han i lære i Klemensker brugsforening, og efter udstået lære fortsatte som kommis i samme forretning, hvor han fremdeles fortsætter. En stille og rolig dreng var Johannes, sine forældre meget lydig og god, og er dem, nu da de er gamle og ikke kan mere, en tro og i alle henseende en kærlig og god søn.

En søn blev atter født hos vores forældre og fik navnet Jens, men som døde før han blev årgammel, og efter ham blev jeg født, og døbt til navnet Janus (mere senere).

Efter mig kom igen en søn, med navnet Peter, som efter sin skole og konfirmations tid kom til Allinge i en købmandslære, og straks derefter et par ture til søs imellem København og Bornholm, kun for at kunne få en søfartsbog, for at opnå at kunne komme til at aftjene sin værnepligt til søs. Peter var en meget livlig dreng, noget rask af sig, havde mange venner, men nok ikke alle af de gode. Efter at have aftjent sin værnepligt til søs, kom han atter hjem, tog plads som kommis i Rønne, men et års tid efter besluttede han sig til at rejse til Amerika, og kom til staten Illinois, hvor han til at begynde med måtte arbejde på en jernbane linie, men havde sit logi og kost på et hotel. Efter et års arbejde her, kom han længere ind i landet, også her arbejdede han på en jernbane, med ophold i byen Walnut Grove, i staten Minnesota, hvor han også kom til at bo på et hotel. Hotellet ejedes af en enke af norsk oprindelse. Her på dette hotel standsede Peter med sit grove arbejde, som endte med at Peter blev hotelvært, idet han blev gift med enken, som sikkert nok var ham en kær og god hustru, som ifølge hans breve, hvori han udtrykte sin glæde for os herhjemme. De levede sammen i kærlighed, jeg har en god kone, lød det altid fra ham. Men efter nogle års forløb, en lørdag, hun skulle gå i byen for at gøre indkøb, så pludselig fik hun et ildebefindende, satte sig på apotekerens trappeindgang og var i det samme død. Et hjerteslag gjorde ende på hendes liv. Dette var et stort, og meget vemodigt tab for Peter. I deres ægteskab var ingen børn, men i hendes første

ægteskab var en søn, som endnu ikke var konfirmeret. Peter fortsatte sin hotelvirksomhed, men efter amerikansk lov må ingen kvindelig hjælp være til medhjælp på hoteller, og Peter måtte altså for det meste hjælpe sig selv. Dette var for ham en kedelig og meget besværlig tid, selv at holde huset rent og han havde mange logerende at rede senge og holde værelser i orden for. Iblandt disse logerende var der nogle danske og når folk af danske kom til byen, så var det hos Peter de tog ind. Det skete også at der kom bornholmere og de var særlig glade for hverandre, men som sagt var Peter ked af det at gå alene, han var ofte så træt af det meget arbejde, skriver han og døjede med at overkomme det, men så en skøn dag skriver han hjem til os at nu er han bleven gift igen, denne gang med en amerikanerinde. Dette ægteskab varede imidlertid ikke længe, de kunne ikke harmonere sammen og det endte med en skilsmisse, der næsten havde til følge, efter hvad han oplyste, at han blev en fattig mand. Nu var det lig med før, at Peter gik alene i nogen tid, men giftede sig atter for tredje gang med en indfødt amerikansk kvinde. Dette ægteskab var endnu mindre heldigt, thi en skøn morgen efter deres bryllup var fuglen fløjet, medtagende alle hans sølvsager og hans service og dækketøj, og han hørte ikke mere til hende. Nu var han altså alene igen, men fattigere end før, det er alt hvad jeg kan holde til, skrev han engang herhjem, men så vidt jeg ved, beboer Peter det samme hotel. Han er nu snart en gammel mand, der siden han blev enkemand efter sin første hustru, sikkert ikke har haft det så glædeligt, modgang og skuffelser har, efter hvad man kan se gennem hans breve, fulgt ham siden, og efter verdenskrigens ophør intrådte der i Amerika en krise over hele landet med arbejdsløshed og pengeknaphed, som lammede befolkningen i den grad, at Peter skrev herhjem, om at han tænkte på at sælge hotellet, for så at komme hjem til gamlelandet. Dette lykkedes ham ikke, og efter den sidste meddelelse fra ham i 1935, boede han endnu på samme sted, så tanken for ham om at komme hjem til Danmark, nu efter nogle fyrretyve års ophold i det fremmede kun kan være ringe.

Efter Peter kom en søster, Anine, der efter sin konfirmation kom til Hasle for at lære dameskrædder syning, efter udstået lære kom hun atter hjem, hun var sine forældre en god datter, flink til sit arbejde, altid ligevægtig, selv om fader, der var en alvorlig mand til sine tider,

kunne synes at Anine ikke altid var efter hans hoved, og hun derfor blev irettesat af ham, hun hørte efter, men lo af det hele, så at fader ikke altid fik noget ud af det. Dog var Anine altid lydig og glad, hun var sin moders bedste datter, der på beredvillig måde hjalp til i hjemmet. Men det gik Anine, som det går de fleste fugle, at reden blev for trang, hun var nu voksen og ville ud i verden for at prøve vingerne, og en skøn dag fløj hun ud af hjemmet, over til Skarpeskade i Klemensker, til en Ipsen der drev landhandel, for at være hans husholderske.

Denne Ipsen, der oprindeligt havde været sø kaptajn, og faret det meste af verden om, idet han førte i sin tid et af Englands største dampskibe, og derefter en af Nordamerikas største dampere. Dette skib sejlede mest for Sydamerika. Kaptajn Ipsen, der var født bornholmer kom omsider hjem og købte denne landhandel, der bestod af kolonial, men som speciale og den mest indbringende forretning var indkøb af æg. Disse æg blev almindeligt indkøbt i forårmånederne da de var billigst i pris. Ipsen havde nemlig i England og Amerika set og lært hvordan æg skulle preserves for at holde sig friske i længere tid. Alle disse æg købte han hos en del små handeler og betalte dem gerne med indtil 3 øre mere end prisen var, og hentede selv æggene fra indkøbsstederne. Ipsen havde ladet bygge indtil 4 stk. firkantede, 4 til 5 alen dybe, såkaldte æggekluder. I disse kluder, der var murede af brændt sten hvortil der var medgået mange tusinder af sten, og som var ganske vandtætte, idet de skulle holde på alt det vand, der var plads til. I dette vand hvortil var tilsat kalk og andre kemikalier, nedsænkedes nu æggene, efter at de havde gennemgået et syn ved hjælp af lys, for at få alle dårlige æg frasorteret, dem solgte han straks til bagerne, da de ikke kunne holde til at gemmes, men til brug straks var de gode nok. I hver af disse kluder, der repræsenterede en sum i penge, var der en værdi af mellem 2 a 3 tusinde kroner, altså mange tusinde æg, og når kluderne var fyldt med æg, da standsede han sit opkøb for det år, for så at få det mest mulige i pris hjem for dem han nu havde liggende. Disse æg solgte han direkte til England, hvor han havde sine forbindelser, de blev gerne solgt om efteråret, til levering i månederne december, januar, februar, til en forud fastsat pris, og når så tiden kom til levering, da var der endnu mere travlt ved oplægningen, end der var ved nedlægningen. De skulle atter lyses og pakkes i kasser for derefter

at transporteres til dampskibsbroen i Rønne, så med skib til København, for at afgå derfra direkte til England. De frasorterede æg der nu kom frem var dårlige, og gik til spilde. Det var et kolossalt arbejde, og om vinteren et meget besværligt arbejde især nå det var frostvejr, æggene måtte ikke fryse, og de skulle være tørre før de blev pakkede. Arbejdet skulle udføres, og det blev udført. Ipsen var i alder betydeligt ældre end Anine, og dertil en svagelig mand, der i en tidlig alder var bleven ramt af apopleksi i den højre side af legemet, hvilket forvoldte at han var bleven halt i gangen, og skæv, ja endog næsen var skæv. Dette generede ham meget, og af den grund var han ikke nogen mand der kunne arbejde, men sidde på en vogn og køre, det kunne han. Når han først fik læsset vognen det der skulle, men derimod så han at Anine, hans husholderske, tog fat på alt hans arbejde med lyst og energi, var en pige der just passede ham, han ønskede og begærede hende til sin hustru, og fik sit ønske opfyldt. Ipsen, der af naturen i sig selv var en stolt mand, og det blev ikke mindre nu da han havde fået sig en ung og rask hustru. Fuglen som fløj hjemmefra, fandt altså her sin fremtidige rede, som også i høj grad var tiltalende, et pænt hjem havde han, og dertil en lille god butikshandel, men dette med æggende var dog den mest indbringende, og som blev fortsat indtil nogle år før hans død. Ipsen var bleven ældre og kunne ikke tåle eller magte at køre mere, hvilket hans hustru også var glad for, thi nu kunne han godt forunde sig selv og sin hustru den hvile de trængte til, og nu havde de i økonomisk henseende ikke andet behov. Dog var Ipsen endnu så rask at han, som straks efter sit bryllup også havde anlagt et biavl, og havde op til 25 stader bier, som om sommeren var hans arbejde at sysle med. Også her havde han en god medhjælp i sin hustru, der fra sin barndom var godt inde i arbejdet på det område. De sidste år måtte Ipsen for det meste holde sig til sengen. Et lille anfald af apopleksi var nok årsagen hertil, og hans hustru havde nu det hele at passe. I deres ægteskab havde de 3 børn, en søn og to døtre. Ipsen havde dog den glæde at leve indtil de var konfirmerede, men et par år derefter fik Ipsen et nyt anfald af apopleksi og døde, næsten 70 år gammel. Ægteskabet varede cirka 18 til 19 år. Nu var enken med sine børn tilbage. Sønnen er den yngste, er gift og har sit hjem i Hasle. Medens hendes døtre stadig er hjemme hos deres moder. Enken, der nu er 65 år gammel, passer selv sine bier og har det største antal bi familier i Klemensker. Handelen i

butikken er ikke nu så stor mere, som den var før brugsforeningerne blev oprettede, men fløden blev skummet medens det var tid, og i økonomisk henseende haver enken og hendes døtre det godt. Sønnen, der da han blev gift, påbegyndte en købmandshandel på Helmerhus, denne ejendom købte hans moder til ham og indskød tillige en kapital i forretningen. Denne forretning havde før han fik den en stor kundekreds, men den nye ejer, der var ung, forstod ikke rigtigt at passe forretningen, hvilket vel også hustruen, som var en ung pige fra København nok også en andel i, og det endte med at han gik fallit. Hans moder der havde hjulpet med nogle tusinde kroner, indså nu at hun havde været for godtroende over for sin søn, hun troede ham nemlig bedre til at begynde med. Hun besluttede nu at de unge skulle lære hvor midlerne kommer fra, så nu måtte han begynde på det grovere arbejde. Han lejede en ejendom i Hasle, og har nu stadig arbejde på Hasle Klinkerfabrik, og ernærer sig, sin hustru og sine børn med det. Desuden har hans moder anskaffet en motorbåd, som han når han har lyst, kan tage ud på søen og fiske, og som kan give ham en lille indtægt. Også han er begyndt at drive biavl og har i øjeblikket 12 a 14 stader, hvilket jeg ikke tror på vil kunne lykkes for ham, da oplandet på den ene side er sandflugt og på den anden side hav, kun et smalt stykke agerjord er tilgængeligt for bierne, hvortil jeg tror han ikke har den fornødne erfaring.

Efter Anine kom igen en søster Karoline, der ved sin konfirmation, kom til Allinge i en Købmandsforretning for der at uddannes som ekspeditrice og efter udstået lære, kom til Rønne til en købmand Thorsen, hvor hun var i nogen tid. Karoline var en pige med intelligens og med lyst for handelen, regnede og skrev godt og flink i vendingen, brød sig ikke om noget af det grovere arbejde, men helst det finere. Handelen var det der samlede sig om hendes interesse. Her i denne forretning lærte hun en Dam at kende, der havde sin gerning med at køre bayersk øl fra depotet, ud til hoteller og restauranter og købmænd, som sådan kom Dam dagligt i butikken hvilket endte med at Karoline og Dam blev forlovede og gift. Dam købte en ejendom tæt ved siden af hotel Phønix (nu Dannebrog) hvor de boede nogle år, Dam havde stadig sin gerning med at køre øl og denne forretning for ham gav dem også deres udkomme. Men handelen savnede Karoline,

hun fik sin mand til at opgive kørslen med øl og startede en forretning i store Torvegade i lejet lokale med beboelse samme sted. Deres første ejendom blev solgt. Forretningen var Galanteri, Dam der ikke kendte til handel lod sin hustru om det hele ved indkøb og salg, hvilket viste sig at gå godt. Forretningen der den gang var den første i den branche, blev stadig udvidet og er den dag i dag, den største af den slags varer. Dam hendes mand havde i årenes løb sat sig godt ind i gerningen og hjælper nu med til at betjene kunderne, og 4 gange om året, rejser Dam pr. bane eller bil til samtlige øens brugsforeninger, idet han for en stor del forsyner disse med forskellige varer af galanteri branchen. I deres ægteskab har de 3 børn, 1 søn og 2 døtre, som for længst er konfirmerede. Sønnen er den ældste er gift og for længst udlært boghandler og overtog for et par år siden boghandler Sørensens gamle og indarbejdede forretning på Store Torv i Rønne, hans 2 søstre er ude på hospitalet for at uddannes til sygeplejersker. I økonomisk henseende har Dams det godt, også de begynder at blive gamle.

Min yngste broder Martin, var vel den af sine søskende der var den stærkeste, var godt udviklet havde en god helbred, altid munter og glad, vi søskende kaldte ham altid for Humlen, efter sin konfirmation erklærede han at han ville være landmand, han ville tjene penge og ikke spille tiden med at lære noget anden gerning, der ikke gav noget af sig de første år og som sådan kom han til at begynde med op til sin onkel Dahlby på Store Krashavegård som dreng, her var han i 1½ år, løn og ophold var efter den tids forhold gode nok, men Sandemand Hansen, Bakkegaard, der havde lært ham at kende som den raske og pligtige tjener han var, fik ham overtalt til at tage tjeneste hos sig imod en betydelig højere løn, her hos Hansen var han i 2 år, en god plads var det og skønt lønnen var høj, synes Martin der ville tjene penge, den ikke var høj nok. I 1890erne var her mange unge mennesker der udvandrede til Nord Amerika, for der at søge bedre stilling.

Lønningerne lå en del højere derovre end her, hvilket var en stor grund til så mange udvandrere. Martin der ville tjene penge, besluttede sig også til at rejse skønt han endnu knapt var 13 år, rejste han og kom til staten Minnesota, fik plads hos en farmer, tjente penge og samlede sig en lille sum. Efter nogle års ophold i Amerika, besluttede han sig til at prøve lykken i Canada. I 1916 rejste han nu til Canada og kom til en

egn der hedder Gray, hvor han forpagtede en ejendom med jordtilliggende på 320 acers land i 12 år, her arbejdede han nu på egen regning, anskaffede sig besætning og redskaber med maskiner, havde sig en bil og telefon, elektrisk lys og alt gik rigtig godt for ham. Martin tjente sikkert penge som han sagde, han var stedse ungkarl og ved godt humør. Den 22. september 1928 som var en lørdag, han var i gang med at tærsk hvede og transporterede selv hvede til købmanden på et køretøj med heste, til byen Regina. Her var han så uheldig idet han kørte op ad rampen til elevatoren. Hestene gav et ryk og han faldt forover ned bag hestene, vognen med det tunge læs gik over ham med forhjulene og knækkede ryggen på ham, han døde nogle minutter efter, han kom til at hvile på kirkegården i Regina. Den eneste slægtning der var kendt derover var hans broder Peter Bendtsen Walnut Grove Minnesota (som foran omtalt). Han blev telegrafisk meddelt sin broders død, og rejste straks til Gray i Canada for at ordne begravelsen, og varetage boet, dette overgav han til en skifteret i Regina til opgørelse. Peter overværede begravelsen og før han rejste tilbage igen til Amerika lod han sætte en mindesten på graven, skifteretten arbejdede nu med sagen, lod afholde aktion over boet og besætningen, maskiner og hvede, og havde i det hele taget et stort arbejde med det. Med skrivelser herhjem til Danmark til hans 7 søskende for at få fuldmagt til at ordne det hele, men i maj 1929 var det hele færdigt og vi herhjemme fik tilsendt et specifikt regnskab til godkendelse som vi alle selvfølgelig gjorde, skønt det var poster som vi syntes efter vores begreber var ret store, således begravelses omkostninger 304 dollar og i salær for administration 3051 dollar men trods alt kom her dog her til landet en rigtig pæn sum penge til os søskende, fra ham der rejste ud fra sit barndomshjem og sit fædreland for at tjene mange penge. Martin blev kun 55 år gammel og oplevede ikke at nyde godt af dem.

NB. Som anført foran rejste Martin 1916 til Canada, men 4 år før i Minnesota, kom han slemt til fortræd, da han en dag var i arbejde med at i lægge sæd i en tærskemaskine fik den højre hånd i cylinderen og helt afslået, han kom straks ind på hospitalet, under lægebehandling og fik den erstattet med en arbejds hånd der kostede 375 dollar som hans forsikring kostede for ham, desuden nogle dagpenge. Efter hans

udskrivning, kunne Martin atter tage fat på arbejdet, idet denne hånd der var indrettet med læder, kunne gribe om det stykke redskab han skulle bruge, han skrev hjem til os at det gik godt med at bruge den men savnede den rette, thi når ham skulle skrive måtte han altid have en anden til det, jeg vil, skriver han se at få en fin og bedre hånd, det første jeg kan så jeg selv kan skrive og bruge til bedst, men den er dyr. Hånden den fik han men kunne kun bruge den til finere og let brug (skrivning og selskab) han var glad ved sine hænder især den ene. Nu hvor han kunne arbejde og tjene penge.

I 1916 kom han så til Canada, hvor han der som anført blev forpagter og kom så ulykkeligt af dage. Jeg tænker mig at hånden har været ham til stor gene, idet han var af med den bedste hånd.

Ja, Martin han arbejdede, og efter hvad vi hørte fra hans kammerater var han altid en glad og god ven, altid sig selv og deltog ikke i udsvævelser, men passede sin daglige dont lige til det sidste.

Jeg vil nu til sidst vil tage mig selv med som den 5. fødte, den 20. februar 1867. Da jeg var 7 år kom jeg i skole hos den gamle Ole Jensen, det gik ikke godt, lærer Jensen og fader der var naboer kunne ikke rigtig godt sammen. Jensen var den mand der gerne ville hævne sig på de uskyldige, sådan også imod mig. Sagen var den at da jeg kom i skolen da kunne jeg læse, men ikke tale rent ud, det kneb for mig med at nævne nogle bogstaver som jeg skulle, Jensen døjede med at forstå mig og truede mig, ja også udførte det at når jeg læste 3 fejl så skulle jeg have 3 slag prygl af en tampe, et reb passende langt til at bruge. Resultatet var at jeg fik mange gange 3 slag i løbet af den halve time vi havde til læsning. Jeg var så øm ja havde endog sår på min ryg, og det endte med at fader tog mig ud af skolen og underviste mig hjemme. Hvad lærdommen angår, lærte jeg mere end i skolen, det viste sig ved eksamen som jeg mødte til og blev afhørt i min klogskab, at den var bedre end skolens øvrige elever. Da jeg så var godt 10 år, måtte den gamle Ole forsvinde, han var nu nogle halvfjersindstyve år. I hans sted fik vi en ung jyde, som hed Mikkelsen, nu kom jeg atter i skole og nu var jeg kommen så vidt at jeg kunne sige alle bogstaver som de skulle, og kunne altså læse så at alle kunne forstå det. Den nye lærer var en dygtig lærer og nu kunne man lære noget der mærkedes. Vi drenge vi kappedes efter 1. pladsen, den fik jeg dog aldrig, men

måtte nøjes med nummer 3. I den sidste klasse som den hed den gang, gik jeg til præst hos pastor Sodemann ,senere provst, en sønderjyde som måtte flygte fra Jylland i krigen 1864 med sin hustru medbringende deres ejendel hvad de kunne medbringe i favnen over stok og sten, han blev derefter ansat i Klemensker efter at have været lærer i en skole, han virkede her i sognet fra 1875 til 1904, da han tog sin afsked og bosatte sig på Frederiksberg, hos ham blev jeg konfirmeret i 1881, blandt det sidste hold konfirmationer i den gamle kirke, 1882 blev den nye kirke indviet og vil stå som et varigt minde om provst Sodemann, der var ophavsmanden til at den nye kirke blev bygget, ligesom der i hans provstetid blev opført nye kirke i Rø og Vestermarie som ophav til denne bygning var Sodemann. Når jeg blev konfirmeret så skulle jeg vælge mig et håndværk, det var min lyst at blive møbelsnedker, men fader var derimod da som han sagde at jeg var svag af mig, han syntes jeg skulle lære at være skrædder trods det at jeg ikke havde lyst til dette, føjede jeg mig dog og kom i lære hos skræddermester Janus Pihl i Rønne, læren varede i 4½ år.

Desværre slutter historien fra Janus Bendtsen her, og det er ikke lykkedes arkivet at finde de sidste sider hos familien.

Men fra et avis udklip fra Janus 80 års fødselsdag i 1947 er det muligt at skrive mere om hans liv.

19. februar 1947 Bornholms Tidende

Efter endt læretid og efter nogle års svendearbejde i Rønne besluttede Janus sig i 1889 at rejse til København for at gennemgå et tilskærerkursus. Efter hjemkomsten herfra nedsatte han sig som mester i Klemensker, men i den første tid bestod størstedelen af hans virksomhed af udearbejde.

I 1901 byggede Janus "Lisenlund" (Bedegadevej 16) og fortsatte her sit håndværk indtil 1912, da han fik overdraget bestyrerposten på Nordre Telefoncentral. Nu nedlagde han sit hverv som skræddermester, men slog sig ind på biavl, som havde hans store interesse, samt forsikringsvæsenet og forskellige andre hverv, som han udførte samvittighedsfuldt og med akkuratesse.

I 1932 tilbød telefonselskabet ham at flytte til Klemens by, da Ndr. og Sdr. central skulle slås sammen. Dette tilbud modtog Janus.

Janus Bendtsen mistede sin hustru i 1942. I ægteskabet var der kun et barn, nemlig sønnen Hans Peter Bendtsen, som var adjunkt, cand.

Mag. Og var gift og bosiddende i Slagelse.

Janus var i de sidste år svagelig, men tros alt var syn og hørelse godt.

Janus var meget afholdt i sognet, og det skyldes ikke mindst hans reelle væsen.

Janus Bendtsens barnebarn i Göteborg kunne fortælle følgende:

Janus kones søster, Hansine Sonne, havde en datter, Marie Spanner, som boede i Allinge, vistnok i Storegade 16. Hertil flyttede Janus i 1947 og her døde han i 1950.

Janus Bendtsen blev begravet på Klemensker Kirkegård.